

Академічна доброчесність в системі забезпечення якості вищої освіти

07 грудня 2022 р.

Іван Назаров

План

1. Академічна доброчесність як обов'язкова складова якості освітньої діяльності.
2. Поняття академічної доброчесності та його нормативне регулювання.
3. Підстави участі Національного агентства у формуванні простору академічної доброчесності.
4. Законодавчі ініціативи Національного агентства у сфері академічної доброчесності та порядку реалізації академічної відповідальності.

Академічна доброчесність як обов'язкова складова якості освітньої діяльності.

1. Академічна доброчесність знаходиться серед основних засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності так само як і академічна свобода, прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень, відповідальність і підзвітність суб'єктів освітньої діяльності перед суспільством, забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності тощо (ст. 6 ЗУ «Про освіту»).

2. Складовими системи забезпечення якості освіти в Україні є:

- внутрішня система забезпечення якості освіти кожного ЗВО, що обов'язково має включати систему та механізми забезпечення академічної доброчесності;
- система зовнішнього забезпечення якості освіти (Національне агентство та його органи) (ст. 41 ЗУ Про освіту).

Академічна доброчесність як обов'язкова складова якості освітньої діяльності.

3. Заклади вищої освіти зобов'язані...

2) мати *внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти*, у тому числі затверджену політику забезпечення дотримання учасниками освітнього процесу *академічної доброчесності* (кодекс академічної доброчесності) (ст. 32 ЗУ «Про вищу освіту»).

4. До *обов'язків науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників* віднесено:

...3-1) *дотримуватися* в освітньому процесі та науковій (творчій) діяльності *академічної доброчесності* та забезпечувати її дотримання здобувачами вищої освіти (ст. 58 ЗУ Про вищу освіту).

5. *Особи, які навчаються у закладах вищої освіти, зобов'язані:*

...3) виконувати вимоги освітньої (наукової) програми ..., *дотримуючись академічної доброчесності*, та досягати визначених для відповідного рівня вищої освіти результатів навчання (ст. 63 ЗУ Про вищу освіту).

Поняття академічної доброчесності та його нормативне регулювання.

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р.

Академічна доброчесність - це сукупність *етичних принципів* та *визначених законом правил*, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень (ч. 1 ст. 42).

Перелік суб'єктів, на яких поширюються правила академічної доброчесності, їх обов'язки, форми порушення академічної доброчесності, відповідальність (ст. 42).

Форми (різновиди) порушень академічної доброчесності:

- 1) **академічний плагіат** - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- 2) **самоплагіат** - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- 3) **фабрикація**;
- 4) **фальсифікація**;
- 5) **списування**;
- 6) **обман**;
- 7) **хабарництво**;
- 8) **необ'єктивне оцінювання**;
- 9) **надання здобувачам освіти** під час проходження ними оцінювання результатів навчання **допомоги чи створення перешкод**, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;
- 10) **вплив у будь-якій формі на педагогічного (науково-педагогічного) працівника** з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Суб'єкти дотримання правил академічної доброчесності

1. Дві категорії суб'єктів:

- А) педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники;
- Б) здобувачі освіти.

2. Диференціація обов'язків залежно від суб'єкта.

Обов'язки для першої категорії: робити посилання на джерела інформації...; дотримуватися норм законодавства про авторське право і суміжні права; надавати достовірну інформацію про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; *здійснювати контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання.*

Обов'язки для другої категорії: *самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання;* посилатися на джерела інформації...; дотримуватися норм законодавства про авторське право і суміжні права; надавати достовірну інформацію про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

3. Види порушень академічної відповідальності є загальними для всіх суб'єктів, визначаються Законом України «Про освіту» та їх перелік не є вичерпним.

4. Види відповідальності за порушення академічної доброчесності диференційовано залежно від суб'єкта.

Наприклад, для першої категорії можливі: відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

За порушення академічної доброчесності *здобувачі освіти* можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту); позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Підстави участі Національного агентства у формуванні простору дотримання академічної доброчесності

1. Законом України «Про вищу освіту» на Національне агентство покладається обов'язок реагувати на порушення академічної доброчесності у вигляді академічного плагіату, фабрикацій та фальсифікацій у кваліфікаційній роботі здобувача ступеня доктора філософії та у випадку їх підтвердження скасовувати рішення спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України (п. 6 ст. 6).
2. У складі Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти створюється **Комітет з питань етики**, який розглядає питання академічного плагіату і вносить відповідні подання до Національного агентства, а також виконує інші повноваження, покладені на нього Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.
3. Встановлення фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації у дисертаціях на здобуття наукового ступеня доктора наук, кандидата наук у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України (п. 7 ст. 28-1 ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність»).

Нормативні підстави участі Національного агентства у формуванні простору дотримання академічної доброчесності

4. Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затв. постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44: *Національне агентство має право прийняти рішення про скасування рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії у зв'язку з виявленням у дисертації та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації...*

5. Порядок присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затв. постановою КМУ від 17.11.2021 р. № 1197: *Національне агентство у випадку підтвердження факту фабрикації, фальсифікації, або підтвердження неправомірного використання наукових текстів, ідей, розробок, наукових результатів і матеріалів інших авторів без відповідного посилання, звертається до МОН із зверненням про позбавлення наукового ступеня доктора (кандидата) наук.*

6. Участь Національного агентства у формуванні принципів та практик дотримання академічної доброчесності на рівні закладів вищої освіти, в тому числі здобувачами освіти, у процесі акредитації освітніх програм.

Так, у межах акредитації Національне агентство встановило 9+1 критерій, на які оцінюється і перевіряється кожна освітня програма.

Критерій 5. *Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність.*

Підкритерій 5.4. *У закладі вищої освіти визначено чіткі та зрозумілі політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності, яких послідовно дотримуються всі учасники освітнього процесу під час реалізації освітньої програми. Заклад вищої освіти популяризує академічну доброчесність (насамперед через імплементацію цієї політики у внутрішню культуру якості) та використовує відповідні технологічні рішення як інструменти протидії порушенням академічної доброчесності».*

Критерій 10. Навчання через дослідження

Цей критерій застосовується під час акредитації освітніх програм третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Підкритерій 10.6: Заклад вищої освіти забезпечує дотримання академічної доброчесності у професійній діяльності наукових керівників та аспірантів (ад'юнктів), зокрема вживає заходів для унеможливлення наукового керівництва особами, які вчинили порушення академічної доброчесності.

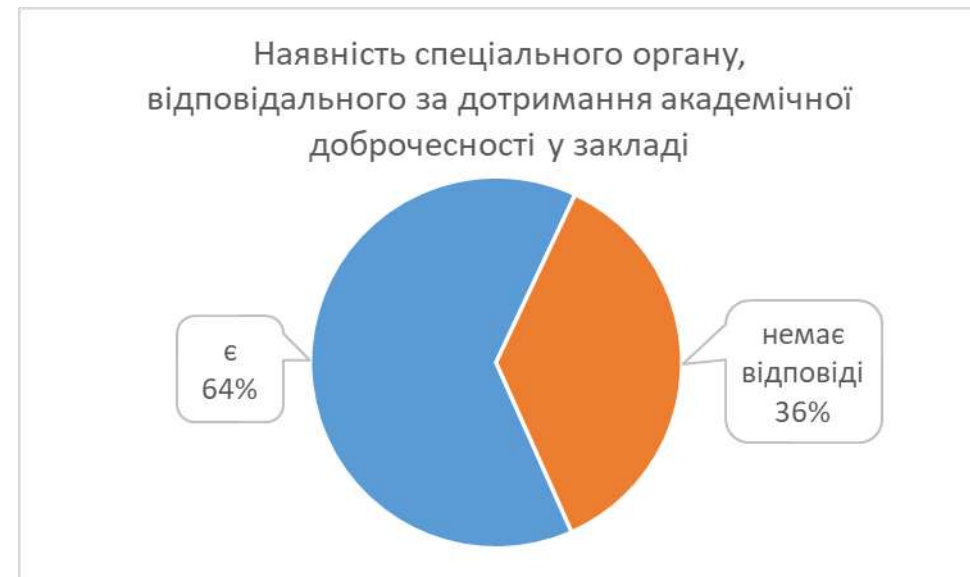
Практики дотримання академічної доброчесності: аналіз відомостей про самооцінювання освітніх програм

Освітні програми PhD.

В системі 377 ОП рівня «доктор філософії» від 87 ЗВО та наукових установ (початок 2022 р.).

- За всіма ОП є внутрішня нормативна база.

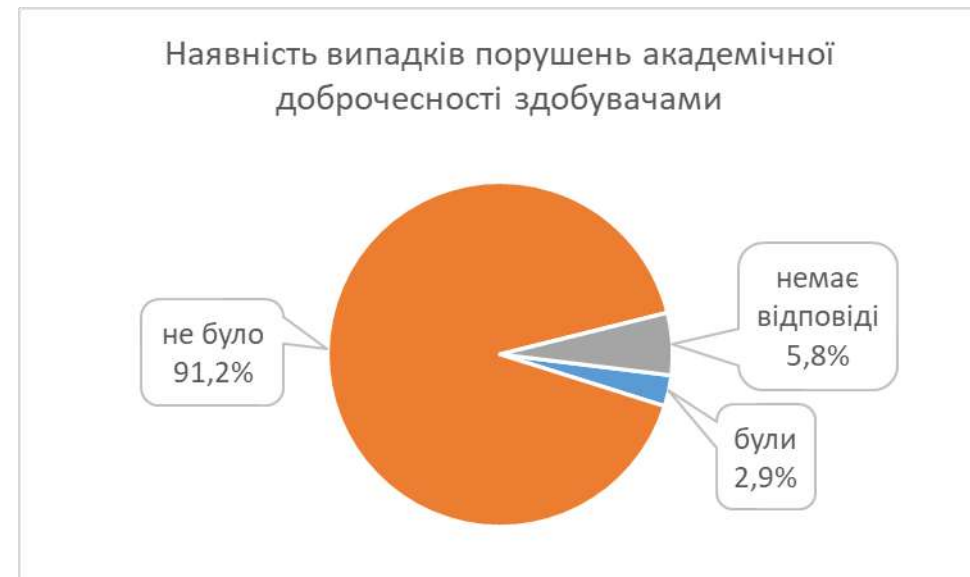
- За 240 ОП є спеціальний орган
(за 137 – інформація не надана).

Практики дотримання академічної доброчесності: аналіз відомостей про самооцінювання освітніх програм

Освітні програми PhD.

- Наявність порушень здобувачами (Кр. 5):
11 ОП визнано, що такі випадки були (2,9%),
у 344 вказано, що таких випадків не було (91,2%),
і у 22 відповіді не було надано (5,8%).

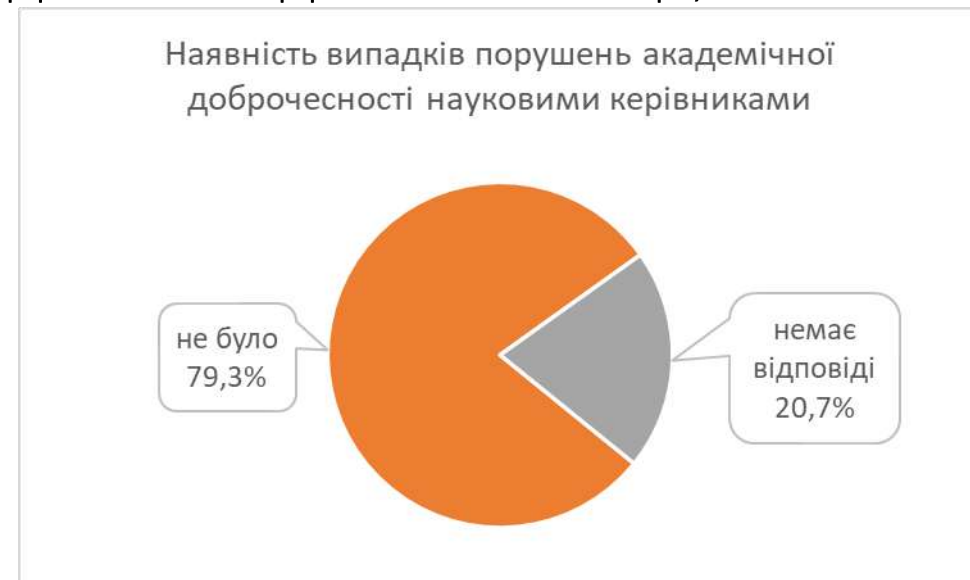

Практики дотримання академічної доброчесності: аналіз відомостей про самооцінювання освітніх програм

Освітні програми PhD.

Наявність порушень АкД аспірантами/науковими керівниками (Кр. 10):

- на жодній ОП «не зізналися», що подібні випадки мали місце,
- 299 ОП запевняють, що таких випадків не було (79,3%),
- 78 ОП - відсутня відповідь про наявність порушень академічної доброчесності науковими керівниками (20,7%).

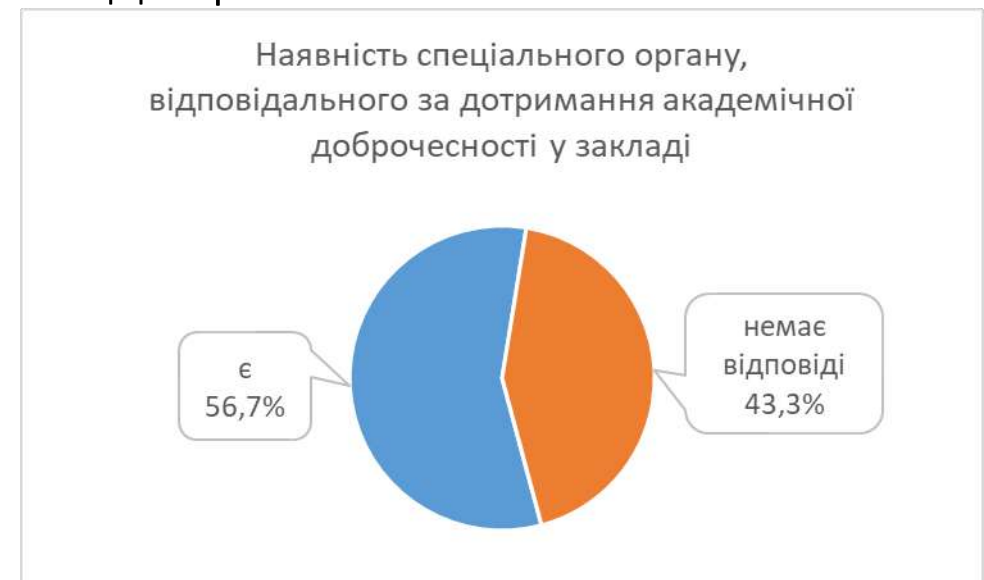
Практики дотримання академічної доброчесності: аналіз відомостей про самооцінювання освітніх програм

Освітні програми рівня «магістр».

Станом на початок 2022 р. у системі було представлено 539 освітніх програм рівня «магістр» з 99 спеціальностей від 159 ЗВО.

- в межах усіх ОП заявлено про наявність документів, які визначають політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності.

- про створення спеціального органу, відповідального за дотримання академічної доброчесності у закладі заявлено в межах 304 ОП, у відомостях з 232 ОП така інформація відсутня.

Практики дотримання академічної доброчесності: аналіз відомостей про самооцінювання освітніх програм

Освітні програми рівня «магістр».

Про наявність випадків порушень здобувачами (аспірантами/ад'юнктами) академічної доброчесності»)

зазначено у відомостях про самооцінювання 43 ОП;

у 386 відомостях вказано,

що таких випадків не було;

у 107 ОП відповіді не було надано

Практики дотримання академічної доброчесності: аналіз відомостей про самооцінювання освітніх програм

Освітні програми рівня «бакалавр».

Станом на початок 2022 р. у Системі було представлено 999 освітніх програм рівня «бакалавр».

- в межах усіх ОП заявлено про наявність документів, які визначають політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності.
- про створення спеціального органу, відповідального за дотримання академічної доброчесності у закладі заявлено в межах 589 ОП (59%), у відомостях з 410 ОП така інформація відсутня (41).
- Про наявність випадків порушень здобувачами академічної доброчесності зазначено у відомостях про самооцінювання 117 ОП (11,7%); у 677 відомостях вказано, що таких випадків не було (67,8%); у 205 ОП відповіді не було надано (20,5%).

Приклади повідомлень у відомостях про самооцінювання ОП наявність порушень академічної доброчесності

- ОП «**Прикладна механіка**», доктор філософії: «Поки що усі проблемні питання, які виникали при виявленні «текстових запозичень без посилань на авторів» розглядалися на первинному рівні при рецензуванні або оцінюванні робіт аспірантів та вирішувалися виконанням ними коректного посилання на першоджерело.»
- ОП «**Економіка**», доктор філософії: «На ОП були окремі випадки порушення академічної доброчесності. Наприклад, під час складання аспірантами іспиту з дисципліни «Філософія науки» був встановлений факт списування. Для протидії такому правопорушенню аспіранту було змінено екзаменаційне завдання та попереджено про те, що при повторенні правопорушення будуть застосовані санкції у вигляді перескладання іспиту.»
- ОП «**Фармація, промислова фармація**», магістр: «за порушення академічної доброчесності (надання неправдивої інформації) із студентки 2 курсу було знято повноваження старости академічної групи та проведена роз'яснювальна робота»

Приклади повідомлень у відомостях про самооцінювання ОП наявність порушень академічної доброчесності з боку викладацького складу

- ОП «Електронне урядування», бакалаврат: «на засіданні Комісії з питань етики та академічної доброчесності розглядали заяву здобувачів вищої освіти про порушення академічної доброчесності викладачем кафедри, який у своїй презентації використав слайди з відеокурсу Oracle Data Integrator без належних посилань».

Це єдиний випадок розгляду справи про порушення академічної доброчесності стосовно викладача. Нагадаю, проаналізовано 2144 акредитаційних справ. У відомостях самооцінювання 180 ОП було вказано про зафіксовані випадки порушень академічної доброчесності.

Законодавчі ініціативи Національного агентства у сфері забезпечення академічної доброчесності

1. Участь у розробці змін до Закону України «Про вищу освіту»
2. Розробка проекту Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії
3. Участь у розробці проекту Закону України «Про академічну доброчесність».
4. Запропоновано зміни до Цивільного кодексу (особливості проведення конкурсів у сфері освіти і науки), Кримінального кодексу (створення академічного твору на замовлення), Кодексу законів України про працю (порушення академічної доброчесності - додаткова підстава розірвання трудового договору з ініціативи власника), Закону України «Про рекламу» тощо.
5. Затвердження Порядку розгляду скарг/повідомлень щодо фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації від 21 червня 2022 р.

Основні завдання проекту Закону «Про академічну доброчесність»

1. Акумулявання правового регулювання академічної доброчесності в межах одного закону.
2. Визначення ЗВО (наукові установи) головним суб'єктом забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності з наданням їм додаткових можливостей реагування на її порушення.
3. Національне агентство повинно стати переважно апеляційною інстанцією стосовно рішень ЗВО з питань порушень академічної доброчесності.
4. Корегування переліку порушень академічної доброчесності та конкретизація процедури їх встановлення.
5. Стимулювання ЗВО та наукові установи до реального а не формального дотримання принципів академічної доброчесності через запровадження відповідальності за неспроможність ідентифікувати порушення академічної доброчесності та протистояти цим порушенням.

НАЦІОНАЛЬНЕ
АГЕНТСТВО
ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Дякую за увагу!